

Keeleülesannete kokkutulek

Eva Velsker

Vilniuse ülikooli eesti keele külalislektor, Tartu ülikooli toimetaja

Kui palju me võõraste mõjude, kaduvate sõnade ja inglise keele pealetungi üle ka ei kurdaks, tuleb ikkagi tunnistada, et eestlastele on oma keel tähtis ja armas. Eesti keel on midagi, mis pakub üllatusi ja peamurdmist, millega on lõbus võõraid kimbutada ja omasid häämingusse ajada. Ka mitmesugused keelevõistlused on läbi aegade populaarsed olnud, uute sõnade leidmiseks korraldatakse konkursse tänini, keeleküsimusi on armastatud küsida mälumängudes.

Aukartust äratavalt pikk on Eestis ka emakeeleolümpiaadide traditsioon. Küllap tegeletakse eesti keele üle mõtisklemisega kogu õppeaasta, aga olümpiaadiaja lähenedes hakkavad valmistumiseks materjale otsima nii õppijad kui ka õpetajad. Nüüd on Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudis loodud veebileht www.sisu.ut.ee/keeleylesanded, kust võib leida valiku varasemate aastate olümpiaadiülesandeid ja lisaks teisi põnevaid keeleküsimusi.

Kuna olümpiaadid on toimunud enamasti kolmes vanuserühmas (noorem vanuserühm lisandus piirkondlikesse voorudesse aastal 1986), on ülesanded jaotatud samuti vastavalt vanuserühmale. Iga vanuserühma sees on omakorda jaotatud ülesanded valdkondade kaupa. See ei ole alati ühemõtteline ja lihtne, sest mõnikord on ülesandes vaja teadmisi mitmest vallast, näiteks on tekstiülesannetes vahel lisaks teksti mõistmisele ja sõnastamisele vaja tunda ära ka keelevead, sõnatuletuse ülesannetes on vaja teada ka käänamist-pöörämist. Sel juhul on paigutatud ülesanne n-ö peavaldkonna alla, kuid otsimise hõlbustuseks on lisatud ülesannete juurde ka märksõnad. Praegu toimib avalehel vabaotsing, mis otsib sisestatud sõnu kogu tekstist.

Ülesannete juurde on lisatud olümpiaadi toimumise aasta ning see, kas tegemist oli piirkonnavooru või lõppvooruga. Ka vanuseaste on

märksõnana olemas, vahel on sobiva raskusega ülesannet kasutatud kahes vanuseastmes. Mõnikord on ülesande all kaks aastaarvu, kui vana ülesanne on leitud olevat nii hea, et seda ka teist korda kasutada.

Ülekaalus on praegu uuemad olümpiaadid ja neist võiks valmistujale kõige rohkem kasu olla. Ent kindlasti tasub vaadata ka vanemaid ülesandeid: huvitav on näha, kuidas on ülesanded ajaga muutunud – või ei ole. Algusest peale on olnud olümpiaadidel klassikalisi sõnaseletuse, vigade parandamise ja õigekirja ülesandeid. Samuti on tihtilugu pöördutud murrete, kõnekujundite ja vanade tekstide poole. Kas teate näiteks, mida tähendavad *jugar* ja *hätse* ning kuidas neid käänatakse? Või missugune tõbi kandis nime *veejälestus*? Ja missuguseid sõnu pakuti 1920.–30. aastatel sõnade *intriig* või *alibi* asemele?

Sõnavarateemad on ilmselt läbi aastate olnud kõige populaarsemad, peaaegu alati on mõne ülesandega proovile pandud õpilaste õigekirjaoskused, palutud sõnu õigesti käänata ja pöörata. Ülesandeid nüüd vaadates torkavad silma ka keelenormingute muutused: see, mis mitukümmend aastat tagasi loeti veaks, võib tänapäeval olla igati lubatud paralleelvorm. Selliste ülesannete puhul on lisatud kommentaare ning selgitatud, missugune oli tollane norm ja missugune praegune. Näiteks on 2008. aastal palutud valida kolme hulgast õige variant: *pakume tööd müüja-kassapidajale / müüja kassapidajale / müüjale-kassapidajale*. Tollal sai õigeks lugeda ainult ühe vastuse, tänapäeval on aktsepteeritavad kaks varianti. Millised? Ja millal paralleelvarianti lubama hakati? Uurige välja!

Olümpiaadiülesanded on peegeldanud ka parasjagu huvipakkuvaid suundi keeleuurimises. Nii on näiteks tegeldud kõne- ja netikeelega, tekstianalüüsiga, nimedega, aga ka eesti keelega Euroopa Liidus. Need on kindlasti teinud ülesandeid vaheldusrikkamaks ja loomingulisemaks, ehkki panevad suurema vastutuse tööde parandajale, sest alati ei saa anda kätte üht õiget vastust, näiteks kõnekeelse teksti kirjakeelseks muutmisel ei ole üht õiget vastust, pigemini saab anda suuniseid, mille alusel üht või teist vastust paremaks hinnata.

Lisaks kõigile nähtavale eraldi esitatud ülesannetele on koondatud lehele ka PDF-vormingus ülesanded aastate kaupa. See osa on mõeldud eelkõige tulevaste võistluste kokkupanijatele ja vajab ligipääsemiseks parooli. Paraku on aja jooksul hulk ülesandeid ka kaduma läinud, eriti ülesannete vanemast kihistusest. Seetõttu on meil üleskutse kõigile koolidele

ja emakeeleõpetajatele: kui teil on säilinud vanu olümpiaadiülesandeid, jagage neid palun meiega.¹ Nii saame kodulehele võimalikult täieliku ülesannete arhiivi.

Enamasti on lehel olemas ka ülesannete vastused, aga et nuputamine oleks põnevam, ei ole vastused kohe antud, vaid nendegi nägemiseks on vaja parooli. Küsijatele, eriti õpetajatele, me selle ka lahkesti anname. Nii nagu ülesandeid, nii on aja jooksul kaotsi läinud ka vastuseid. Vahel on vastuste lisamine hõlbus, aga mõni ülesanne võib pakkuda tõsist peamurdmist. Püüame siiski lisada vastused kõigile ülesannetele, mõnikord on need pigem parandamisjuhised, kui ei saa ette anda ühtainsat õiget vastust. Kui on teada ka punktid, mida on võistlusel antud, on lisatud ka need. Rubriigist „Harjutamiseks“ võib aga leida ülesandeid, kus vastuseid kontrollib arvuti: lohistage, klõpsake, kirjutage ja saate kohe teada, kas vastus oli õige.

Olümpiaadiülesannetele lisaks oleme kogunud lehele ka lühemaid viktoriiniküsimusi. Need on leheküljel esitatud väikeste temaatiliste rühmadena, omamoodi miniviktoriinidena. Mõned neist on varem ilmunud emakeele seltsi keeleviktoriinides (Sirbis ja Oma Keeles), osa uued, ehkki uuedki võivad olla tuttavad, sest mitmed põnevad krutskid tulevad pähe mitmele inimesele korraga. Seda näitas ka koos üliõpilastega peetud keeleküsimuste töötuba, kust hulk küsimusi on ka kodulehele jõudnud. Mitu sõna või fraasi saab tähejadast *kohvikunagi*, kui tähti ümber ei paiguta? Mitu eri tähendust võib olla sõnavormil *poegi*? Kes mõtles välja käänete eestikeelsed nimetused? Mille poolest on eriline sõna *kirstuvõti*? Nii et mitte ainult küsimustele vastamine ei ole põnev, niisama huvitav võib olla ka küsimuste väljamõtlemine. Miks mitte korraldada seesuguseid töötube ka koolides või kutsuda külalisesineja eesti keele päevale ja korraldada ühtlasi keeleviktoriin. Kõigile rõõmsat küsimist ja vastamist, ootame kindlasti täiendusi ja ettepanekuid!

¹ Kontakt: eva.velsker@ut.ee